

REPUBLIKA KOSOVA
REPUBLIKA KOSOVA - REPUBLIC OF KOSOVO

**NACIONALNA STRATEGIJA REPUBLIKE
KOSOVA ZA SPREČAVANJE I BORBU
PROTIV NEFORMALNE EKONOMIJE,
PRANJE NOVCA, FINANSIRANJE
TERORIZMA I FINANSIJSKOG
KRIMINALITETA 2014-2018**

SADRŽAJ

1. OPŠTI SAŽETAK	5
2. UVOD	10
3. METODOLOGIJA I DEFINICIJE	12
3.1. Metodologija	12
3.1.1. Generalno.....	12
3.1.2. Strateško planiranje i proces upravljanja rizikom na Kosovu.....	13
3.2. Definicije	14
4. ISTORIJAT I ANALIZE	17
4.1. Angažiranje Vlade za borbu protiv neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela	17
4.2. Nacionalne Strategije za sprečavanje neformalne ekonomije i pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela 2008 - 2013	17
4.3. Procena nacionalnog rizika za pranje novca i finansiranje terorizma na Kosovu 2013	18
4.3.1. Ciljevi i procesi.....	18
4.3.2. Identifikovani rizici na nacionalnom nivou generalno.....	19
4.3.3. Rizici koji se povezuju sa neformalnom ekonomijom.....	19
4.3.4. Rizici koji se povezuju sa pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskim kriminalom.....	20
4.4. Statistička informacija u vezi sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskog kriminala na Kosovu	20
4.4.1. Stepem neformalne ekonomije.....	20
4.4.2. Uticaji neformalne ekonomije.....	21
4.4.3. Stepem pranja novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela.....	22
4.4.4. Uticaj pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela.....	23
4.5. Zaključci o stepenu i uticajima neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu	24
4.5.1. Neformalna Ekonomija.....	24
4.5.2. Pranje novca, finansiranje terorizma i finansijska krivična dela.....	25
5. STREMLJENJA I CILJEVI NACIONALNE STRATEGIJE 2014 - 2018	27
5.1. Generalno	27
5.2. Ciljevi Nacionalne Strategije 2014-2018	27
5.3. Ciljevi Nacionalne Strategije 2014-2018	27
5.4. Detaljan opis Nacionalne Strategije za sprečavanje neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela	28
5.4.1. Rast svesti o uticajima i sprečavanju neformalne ekonomije i finansijskog kriminala 2014-2018.....	28
5.4.2. Jačanje sprečavanja i borbe protiv neformalne ekonomije i finansijskog kriminala povećanjem transparentnosti, odgovornosti, dobrog upravljanja i društvenog partnerstva.....	28
5.4.3. Promovisanje otkrivanja, istrage, krivičnog gonjenja, sudova i primene krivičnog gonjenja za pranje novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela.....	28
5.4.4. Jačanje kapaciteta relevantnih institucija.....	29
5.4.5. Razvoj i primena jednog pro-aktivnog pristupa za međunarodnu saradnju i sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela.....	29

5.4.6. Razvoj nacionalnog zakonodavstva radi usklađivanja sa međunarodnim standardima i za osiguranje njegove efikasne primene.....	29
6. RAZMATRANE ALTERNATIVE.....	30
7. PREPORUKE.....	31
8. IZRADA, PREGLED, USVAJANJE, PRIMENA I MEHANIZMI KONTROLE NACIONALNE STRATEGIJE.....	32
8.1. Generalno	32
8.2. Saradnici i njihove uloge	32
8.2.1. Vlada Republike Kosova.....	32
8.2.2. Ministarstvo Finansija	32
8.2.3. Vladina Radna Grupa	33
8.3. 3.3. Izrada, pregled i usvajanje Nacionalne strategije i Plana delovanja	35
8.4. 3.4. Sprovođenje i nadgledanje Nacionalne strategije i Plana delovanja	36

SPISAK TABELA

1. Neformalna ekonomija na Kosovu u poređenju sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana u % BDP
2. Vrsta prihoda i njihova težina u budžetu Vlade Kosova 2008 - 2012
3. Finansijska krivična dela registrirana od strane Policije Kosova, Carina Kosova i Sudskog Saveta Kosova 2008 - 2012
4. Vrednost zaplenjenih i konfisciranih fondova koja se upravljaju od strane Agencije za Administriranje Zaplenjene i Konfiscirane Imovine 2008 - 2012
5. Procenjena vrednost neformalne ekonomije na Kosovu tokom perioda 2008 - 2012

SPISAK DODATAKA

1. Plan Delovanja Nacionalne Strategije Republike Kosova za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela 2014 - 2018
2. Nadzor i Pregled Instrumenata za Državnu Strategiju Republike Kosova za sprečavanje neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela 2014-2018

SPISAK SKRAĆENICA

RGFA	Radna Grupa za Finansijsku Akciju
BDP	Bruto Domaći Proizvod
MMF	Međunarodni Monetarni Fond
ISO	Međunarodna Organizacija za Standarde
OECD	Organizacija za Evropsku Saradnju i Razvoj

1. OPŠTI SAŽETAK

Analiza Istorijata

Program Vlade Republike Kosova 2011 - 2014 definiše prioritete na državnom nivou. Postizanje ovih ciljeva zahteva da će obim neformalne ekonomije biti smanjena i vrednost oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela treba da se poveća.

Vlada Republike Kosova je pokazala spremnost da se bori protiv neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala. To se radi projektovanjem i sprovođenjem niza državnih zakona u skladu sa međunarodnim standardima i stvaranje mehanizma za upravljanje rizikom, uključujući i strategiju koja predstavlja putokaz za relevantne institucije na javnom, privatnom i trećem sektoru.

Neformalna ekonomija u širokom stepenu oštećuje fiskalne interese vlade, izazivajući smanjenje prihoda. Dakle, ona slabi državnu infrastrukturu i sposobnost društva za pružanje javnih usluga. Uticaji neformalne ekonomije nisu ograničeni na javni sektor, ali oni takođe utiču na poslovne aktivnosti. Neformalna ekonomija iskrivljuje fer konkurenciju i smanjuje konkurenciju između preduzeća. Upotreba neformalnog rada i sistematsko izbegavanje doprinosa za socijalno osiguranje slabi zaštitu radnika i njihovih socijalnih davanja. Ogromna neformalna ekonomija povećava i kriminal u društvu.

Neformalna ekonomija na globalnom¹ nivou je ocenjena da bude jednaka sa 33% globalne BDP. U EU², srednja veličina je 18.5% u 2012 godini.

Zadnja makro-ekonomska izračunavanja što se tiče neformalne ekonomije na Kosovu su iz 2007 godine. Ekipa jednog Projekta EU³ je procenila da stepen neformalne ekonomije na Kosovu tokom godina 2004-2006 je bila 26.67 – 34.75% BDP Kosova. U apsolutnim iznosima ona varira između 605 000 000 EUR i 793 000 000 EUR godišnje. Ipak, isti stepen neformalne ekonomije bi značilo u apsolutnoj vrednosti između 1 312 678 800 EUR i 1 691 241 600 EUR u 2012⁴ godini. Jedna studija uključujući kompanije je obavljena na Kosovu u 2013 godini za procenu stepena neformalne ekonomije.⁵ Zaključak ove studije je 34.4% BDP.

Ukupan iznos prihoda kao što je definisano u budžetu Vlade Republike Kosovo je porastao tokom perioda 2008-2012 od 0,976 na 1,538 milijardi evra. Carinski prihodi su predstavljali 54.9-63.5 % od ukupnog iznosa i prihoda od poreza 17.9-22.7 %. Neformalna ekonomija utiče na prihode. To uglavnom ima veze sa sredstvima prikupljenim od strane poreske administracije. Vlada Republike Kosovo treba da poveća nivo prihoda posebno od poreza.

¹ Priručnik za sivu Ekonomiju, Friedrich Schneider, 2011.

² Evropska Platforma za rast evropske saradnje u prevenciji i sprečavanju ne izjavljivanog rada, Smernice Evropske Unije, 04/2013.

³ Studij o Stepenu i Sprečavanju Neformalne Ekonomije i Pranja Novca na Kosovu, Projekat EU 05KOS01/03/03/001, 2007.

⁴ Bruto Domaći Proizvod Kosova, Agencija Statistika Kosova, 2013.

⁵ Poslovna Perspektiva Informalnosti na Kosovu Friedrich Ebert Stiftung i Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo i Institut Riinvest za Istraživanje i Razvoj, 2013.

Stepen neformalne ekonomije na Kosovu se procenjuje da bude na istom nivou kao u drugim zemljama Zapadnog Balkana. Nedavne procene u regionu pokrivaju vremenski period 2006 - 2012. Stepen neformalne ekonomije u susedstvu Kosova varira između 23 - 38.8 % BDP.

Projektni tim⁶ koji finansira EU u 2007, ocenio je obim sive ekonomije na Kosovu između 2004 - 2006. Minimalna vrednost, uključujući i dobiti od droge, poreskih prekršaja, krijumčarenje i prostitucija, procenjuje se da je između 301 - 386 miliona evra godišnje. Međutim, nema novijih procene obima sive ekonomije. Štaviše, ne postoje pouzdani statistički podaci o godišnjem broju i vrednosti odluka o privremenom oduzimanju i presuda za oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela.

Nacionalna Procena Rizika za Pranje Novca i finansiranja terorizma na Kosovu u 2013 godini i usvojen je kao klasifikovan⁷ od strane Vlade Republike Kosova. Rezultati procene su pokazali da je pranje novca, finansiranje terorizma i drugih ekonomskih i finansijskih zločina, u najvećem delu, smatraju se skrivenim zločinima. To je mišljenje predstavnika javnog, privatnog i trećeg sektora. Oni su procenili da je korupcija, poreski prekršaji, krivična dela u vezi sa nabavkom i procesom privatizacije, šverca i drugih finansijskih krivičnih dela kao i droge su najčešći i glavni prekršaji teških krivičnih dela pranja novca.

Statističke analize obavljane tokom procene nacionalne bezbednosti 2013 su pokazale da prevare, falsifikacija novca, šverc robe i nezakonita uzurpacija nepokretne imovine su najobičnija krivična finansijska dela tokom krivične procedure⁸. Sa druge strane, postalo je jasno da vrednost koristi od zaplene krivičnih dela je ostalo na niskom nivou, u vrednosti od samo 29,926 evra u 2012⁹ godini.

Metodologije

Vlada Republike Kosova je stvorila jedan mehanizam upravljanja rizikom što se tiče neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Taj mehanizam se oslanja na međunarodne standarde^{10,11,12}, i sastoji se od donjih instrumenata:

- Procena nacionalnog rizika 2013 za pranje novca i finansiranje terorizma.
- Nacionalna Strategija Republike Kosova za sprečavanje neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela 2014-2018;
- Plan Delovanja Nacionalne Strategije Republike Kosova za sprečavanje neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela 2014-2018;

⁶ Anketa o stepenu Sprečavanja nelegalne Ekonomije kao i pranje novca na Kosovu, projekt EU 05KOS01/03/03/001, 2007

⁷ Odluka Br. 06/161, Vlade Republike Kosova, 18.12.2013.

⁸ Finansijske kriminalne radnje registrirane od strane Policije Kosova, Carine Kosova i Sudskog Saveta Kosova 2008-2012, Radna Grupa Procene Državnog Rizika i Projekat finansiran od strane EU EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

⁹ Statistika 2010-2012, Agencija za Upravljanje zaplenjene i oduzete Imovine, 2013

¹⁰ Upravljanje rizikom – Načela i uputstva, Međunarodni Standard ISO 31000, 2009.

¹¹ Upravljanje rizikom – Tehnike Upravljanja rizikom. Međunarodni Standard ISO 31010, 2009.

¹² Uputstvo TFVF za Procenu Nacionalnog Rizika i Pranje Novca i Finansiranje terorizma.

- Budžeti i Planovi performanse relevantnih javnih institucija 2014 - 2018;
- Platforma koja obezbeđuje partnerstvo između državnog javnog sektora, privatnog i trećeg sektora što se tiče izrade, pregleda, usvajanja, primene i nadzora instrumenata upravljanja rizikom.

Procedura upravljanja rizikom na Kosovu je u skladu sa Uputstvom¹³ e RGFA Procene Nacionalnog Rizika za Pranje novca i Finansiranje terorizma kao i standarde ISO 31000¹⁴ i 31010¹⁵. To se oslanja na savetovanju i široj komunikaciji sa partnerima, uključujući ovde i najvažnije institucije, one sa javnog, privatnog i trećeg sektora.

Procena nacionalnog rizika 2013 služi kao osnova za ciljeve i akcije Državne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018. To će obezbediti održivo upravljanje rizika.

Analiza i Procena

Procena nacionalnog rizika 2013 je proizveo prioritetni spisak koji se sastoji od 35 rizika u ukupnou. One su klasifikovane u pretnje i ugrožavanja. Najveći rizici se vezuju sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskih krivičnih dela se sastojala od događaja i posledica kao u nastavku:

- Efikasnost procedura planiranja performanse na javnom sektoru;
- Efikasnost mehanizama otkrivanja i sprečavanja za korupciju, ostala finansijska krivična dela i neformalne ekonomije na Kosovu i njihov uticaj na međunarodna ulaganja i ekonomski rast;
- Efikasnost primene pravnog okvira;
- Pokrivanje sekundarnog zakonodavstva i standardne procedure delovanja;
- Efikasnost istrage imovine i procedure zaplene;
- Efikasnost primene odluka o zapleni, administrativne sankcije i procedure za platnu nesposobnost;
- Kapaciteti i sposobnosti sudstva;
- Transparentnost i polaganje računa u javnoj administraciji;
- Nepotizam;
- Step en neformalne ekonomije;
- Uticaji ekonomije zasnovanoj na gotov novac;
- Ranjivost Kosova na finansijska krivična dela;
- Ranjivost Kosova za pranje novca;
- Priroda krivičnih dela za pranje novca;
- Prostiranje skrivenog kriminala što se tiče pranju novca i ostalih finansijskih krivičnih dela ;
- Funkcionalizacija mehanizma izveštavanja za sumnjive transakcije i gotovog novca;
- Ranjivost određenih sektora od neformalne ekonomije, pranja novca i ostalih finansijskih i ekonomskih krivičnih dela.

Procena nacionalnog rizika 2013 uključilo je i mere za tretiranje rizika koji su identifikovani. One čine strateške ciljeve Nacionalne Strategije 2014-2018.

¹³ Na isto mesto.

¹⁴ Upravljanje rizikom – Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

¹⁵ Upravljanje rizikom – Tehnike Procene Rizika, Međunarodni Standardi ISO 31010, 2009.

Sa Procene nacionalnog rizika 2013 je proistekao jedan spisak sa akcijama koje treba da se preduzimaju kako bi se primenile mere tretiranja identifikovanih rizika. Ove aktivnosti su osnova za Plan Delovanja 2014 -2 018.

Nacionalna Strategija 2014-2018 i njeni ciljevi, stremljenja i aktivnosti

Ciljevi, stremljenja i akcije Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018 se oslanjaju na Procenu Nacionalnog Rizika 2013. Ovi dokumenti politika sačinjavaju jedan mehanizam upravljanja rizikom za rizike na nacionalnom nivou neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu. Glavni cilj Nacionalne Strategije i njenog Plana Delovanja 2014-2018 je da podržava postizanje ciljeva Programa Vlade Republike Kosova 2011-2014, a koje su:

1. Održivi ekonomski razvoj;
2. Dobro upravljanje i jačanje Vladavine Prava;
3. Razvoj ljudskog kapitala;
4. Socijalna dobrobit.

Ispunjenje ovih ciljeva na nacionalnom nivou zahteva efikasno sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Nacionalna Strategija i Plan Delovanja 2014-2018 takođe podržavaju Kosovo u ispunjenju angažiranja u procesu stabilizacije i pridruživanja u EU.¹⁶

Vlada Republike Kosova uz podršku Ministarstva Finansija, Nacionalnog Koordinatora i državnih institucija je osnovala jednu Vladinu Radnu Grupu, Sekretarijat i Tehničku Radnu Grupu. Ova tela se sastoje od predstavnika zainteresovanih strana javnog, privatnog i trećeg sektora. Njihov zadatak je da podržavaju izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018 na osnovu rezultata Procene Nacionalnog Rizika 2013.

Ciljevi Nacionalne Strategije 2014-2018 su:

- Da podrže dostizanje ciljeva Vladinog Programa Republike Kosova 2011-2014;
- Da smanji stepen neformalne ekonomije na 5% u periodu između 2014 i 2018. Kao rezultat toga, vrednost neformalne ekonomije kao subjekat oporezivanja i carinskih procedura će se povećati za najmanje 52 000 000 EUR¹⁷ do datuma 31.12.2018. To bi povećalo godišnji obim kontrolisanih prihoda;
- Da poveća ukupnu vrednost zaplene prihoda sa krivičnih dela. Za 2014 godinu vrednost zaplene prihoda sa krivičnog dela treba da poraste na 500 000 EUR. Tokom perioda 2015-2018 vrednost zaplene prihoda sa krivičnih dela treba da bude 1 000 000 EUR godišnje.

Vlada Republike Kosova je usvojila donje strateške ciljeve koji su jedan nacionalni odgovor nad identifikovanim rizicima neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela :

¹⁶ Izveštaj o Napretku 2013 Kosovo, Evropska Komisija ,2013.

¹⁷ Vrednost je zasnovana na DBP na Kosovu od 2012 godine.

1. Rast svesti o uticajima i sprečavanju neformalne ekonomije i finansijskih krivičnih dela;
2. Jačanje sprečavanja i borbe protiv neformalne ekonomije i finansijskih krivičnih dela rastom transparentnosti, odgovornosti, dobrog upravljanja i društvenog partnerstva;
3. Promovisanje procedura inteligencije, istrage, tužilaštva, sudova i procedura za pranje novca, finansiranja terorizma i ostalih finansijskih krivičnih dela;
4. Jačanje kapaciteta dotičnih institucija;
5. Razvoj i primena jednog pro-aktivnog pristupa za međunarodnu saradnju što se tiče sprečavanja pranja novca, finansiranja terorizma i ostalih finansijskih krivičnih dela;
6. Razvoj nacionalnog zakonodavstva kako bi bio u skladu sa međunarodnim standardima i radi osiguranja njegove efikasne primene.

Vlada Republike Kosova je izradila jedan plan delovanja 2014 - 2018. Ovaj plan se sastoji od ukupno 51 pojedinačnih aktivnosti (Dodatak 1), koji treba da se ispune za postizanje strateških ciljeva Nacionalne Strategije 2014 - 2018.

2. UVOD

Program Vlade Republike Kosova 2011 - 2014¹⁸ se sastoji od četiri glavna stuba. Oni su:

1. Održivi ekonomski razvoj;
2. Dobro upravljanje i jačanje vladavine prava;
3. Razvoj ljudskog kapitala;
4. Socijalna dobrobit.

Ispunjenje ovih ciljeva zahteva efikasno sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Zato, Vlada Republike Kosova je odlučila da formira jedan mehanizam za upravljanje rizikom radi tretiranja ovih štetnih fenomena. Detalji ovog procesa su određeni sa Administrativnim Uputstvom¹⁹ koji ispunjava zahteve upravljanja rizikom koje su specifikovane Preporukama RGFA²⁰. Proces kao takav se obavlja prema Međunarodnim Standardima ISO 31000²¹. Odlučeno je da kriterijumi rizika treba da odražavaju vrednosti i ciljeve dotičnog nacionalnog zakonodavstva i društva u celini. Zato, kriteriji rizika su proistekli sa Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranje terorizma²² i Vladinog Programa Republike Kosova 2011 - 2014²³ za osiguranje identifikacije pretnji i slabosti koji se povezuju sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela.

Upravljanje rizika neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu se sastoji od procene rizika, strategije i Plana Delovanja, budžeti i planovi performanse javnih institucija i platforma koja obezbeđuje partnerstvo između institucija na javnom, privatnom i trećem sektoru. Stvoreni mehanizam je u skladu sa dokumentima prethodnih politika u vezi sa sprečavanjem ovih štetnih pojava. Vlada Republike Kosova je odlučila da spoji strategiju na nacionalnom nivou o neformalnoj ekonomiji i finansijska krivična dela sa onima za pranje novca i finansiranje terorizma. Dokumenti politika koje se uzimaju u obzir tokom izrade Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018 su kao u nastavku:

- Vladin Program i Plan Delovanja za Sprečavanje neformalne ekonomije na Kosovu 2008 - 2009;
- Vladin Program i Plan Delovanja za borbu protiv neformalne ekonomije na Kosovu 2010 - 2012;
- Strategija za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma 2012 - 2015.

Na Kosovu, postoje nekoliko strategije na nacionalnom nivou, koje se tiču sprečavanje krivičnog dela, čak više strategija koje se povezuju sa borbom protiv neformalne ekonomije. Zato, neophodno je da se obezbedi jaka koordinacija tokom izrade, pregleda, usvajanja, primene i

¹⁸ Program Vlade Republike Kosova 2011-2014, 2011.

¹⁹ Administrativno Uputstvo MF - Br. 04/ 2013 o Nacionalnoj Proceni Rizika za pranje novca i Finansiranje Terorizma, Ministarstvo Finansija, 2013.

²⁰ Međunarodni Standardi za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i dodatak (Preporuka TFVF), TFVF 2012.

²¹ Upravljanje rizikom – Načela i uputstva, Međunarodni standardi ISO 31000, 2009.

²² Zakon br. 03/L-196 i Zakon br. 04/L-178 za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, 2010 i 2013.

²³ Program Vlade Republike Kosova 2011-2014, 2011.

nadzora ovih politika. Vladina Radna Grupa koja je osnovana za Nacionalnu Strategiju i Plan Delovanja 2014 - 2018 se sastoji od predstavnika ministarstava i dotičnih institucija. Zato, delegirana je odgovornost za koordiniranje aktivnosti sa ostalim strategijama koje se povezuju na nacionalnom nivou.

3. METODOLOGIJA I DEFINICIJE

3.1. Metodologija

3.1.1. Generalno

Strateško planiranje za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu se zasniva na upravljanju rizikom. To obezbeđuje da dotične nacionalne institucije budu u stanju da upravljaju i kontrolišu svoje aktivnosti u vezi sa mogućim rizicima u budućnosti.

Mehanizam upravljanja rizikom se oslanja na savetovanju i široj komunikaciji sa partnerima, uključujući najvažnije institucije na javnom, privatnom i trećem sektoru. To je urađeno sa ciljem povećanja partnerstva između ovih aktera. Procedura Upravljanja rizikom je u skladu sa Uputstvom²⁴ Procene Nacionalnog rizika RGFA za pranje novca i finansiranje terorizma kao i međunarodni standardi ISO 31000²⁵ i 31010²⁶.

Mehanizam upravljanja rizikom za neformalnu ekonomiju, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu se oslanja na međunarodne standarde^{27,28,29}, i sastoji se od donjih instrumenata:

- Procena nacionalnog rizika 2013
- Nacionalna Strategija 2014-2018;
- Plan Delovanja Nacionalne Strategije 2014-2018;
- Budžeti i Planovi performanse relevantnih javnih institucija 2014 - 2018;
- Platforma koja obezbeđuje partnerstvo između državnih institucija na javnom, privatnom i trećem sektoru što se tiče izradi, pregledu, usvajanju, primeni i nadzoru upravljanja rizikom.

Mehanizam upravljanja rizikom podržava donošenje odluka uzimajući u obzir nesigurnost i mogućnost događaja ili narednih okolnosti i njihove uticaje. Ciljevi Nacionalne Strategije 2014 - 2018 su mere tretiranja za identifikaciju rizika na nacionalnom nivou neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu.

Plan Delovanja je jedan putokaz koji treba da se prati za ispunjenje ciljeva Nacionalne Strategije 2014 - 2018. On uključuje konkretne i merljive aktivnosti.

Primena Nacionalne Strategije 2014-2018 je integrisano u donošenju odluka u vezi sa budžetima i planovima performanse odgovornih ministarstava i javnih institucija. Takođe je povezano sa sporazumima o saradnji između državnih institucija na javnom, privatnom i trećem sektoru.

²⁴Uputstvo TFVF o Proceni Nacionalnog Rizika Pranja novca i finansiranja terorizma, 2013.

²⁵Upravljanje rizikom– Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

²⁶Upravljanje rizikom– Tehnike Procene Rizika, Međunarodni Standardi ISO 31010, 2009.

²⁷Upravljanje rizikom– Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

²⁸Upravljanje rizikom– Tehnike Procene Rizika, Međunarodni Standardi ISO 31010, 2009.

²⁹Uputstvo TFVF o Proceni Nacionalnog Rizika Pranja novca i finansiranja terorizma, 2013.

3.1.2. Strateško planiranje i proces upravljanja rizikom na Kosovu

Izrada, pregled, usvajanje, primena i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018 se oslanja na metodologiju u nastavku koja je primenjena od strane Vlade Republike Kosova:

1. Procena nacionalnog rizika se pokreće od strane Vlade Republike Kosova;
2. Kriterijumi rizika su određeni. Oni treba da odražavaju vrednosti i ciljeve dotičnog nacionalnog zakonodavstva i društva u celini. Kriteriji rizika su usvojeni od Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranje terorizma³⁰ i Vladinog Programa Republike Kosova 2011-2014³¹ za osiguranje identifikacije pretnji i ugroženosti u vezi sa pranjem novca, finansiranjem terorizma, finansijskih krivičnih dela kao i neformalne ekonomije;
3. Treba da se identifikuju institucije na javnom, privatnom i trećem sektoru koje treba da se uključe na razvoj Procene Nacionalnog Rizika;
4. Prikupljena je informacija u vezi sa sadašnjim stanjem sa donjih izvora kroz komuniciranje i savetovanjima sa partnerima javnog, privatnog i trećeg sektora:
 - Prikupljanje i analiza statistika koje se tiču neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma, ekonomskim i finansijskim krivičnim delima;
 - Prikupljanje i analiza izveštaja procene u vezi sa funkcionisanjem dotičnog pravnog okvira i ostalih mehanizama za sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma, finansijskih krivičnih dela i neformalne ekonomije;
 - Procena strategija na nacionalnom nivou i plana delovanja koje se tiču sprečavanja neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela;
5. Prikupljena je informacija u vezi sa sadašnjim stanjem sa donjih izvora ciljeva kroz komuniciranje i savetovanjima sa partnerima javnog, privatnog i trećeg sektora:
 - Sastanci i radilišta Radne Grupe za Procenu Nacionalnog rizika;
 - Sastanci i radilišta Radne Grupe vlade, Sekretarijat i Tehnička Radna Grupa osnovana za izradu Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018;
 - Upitnici zasnovani na internet (409 odgovora) o dotičnim institucijama javnog, privatnog i trećeg sektora³²;
 - Intervjui (53 stručnjaka) i sastanci sa predstavnicima dotičnih institucijama javnog, privatnog i trećeg sektora;³³
6. Verodostojnost izvora informacije i kvalitet prikupljene informacije se procenjuje koristeći sistem 4x4 Europol;³⁴;
7. Pretnje i ranjivost se pišu na osnovu prikupljene informacije kroz komunikaciju i savetovanjima sa relevantnim partnerima;

³⁰ Zakon br. 03/L-196 i Zakon br. 04/L-178 o Sprečavanju Pranja Novca i finansiranja terorizma, 2010 i 2013.

³¹ Program Vlade Republike Kosova 2011-2014, 2011.

³² Izveštaj rezultata upitnika zasnovan na internet, ekipa Projekta, Ugovor EuropeAid/132399/C/SER/XK.

³³ Spisak intervjuja, sastanka i radilišta organizovana od strane Ekipa Projekta, Ugovor EuropeAid/132399/C/SER/XK i Radna Grupa Procene Nacionalnog Rizika, 2013.

³⁴ Analićka uputstva, Europol, 2000.

8. Rizici su identifikovani i klasifikovani na osnovu prikupljene i procenjene informacije;
9. Posledice i šanse svakog pojedinačnog identifikovanog rizika da se analiziraju zasebno;
10. Identifikovani rizici su prioritet i njihove mere tretiranja se određuju tokom faze procene;
11. Procena nacionalnog rizika 2013 će biti osnova za ciljeve Nacionalne Strategije 2014 - 2018. To će obezbediti upravljanje rizicima. Mere tretiranja identifikovanih rizika sačinjavaju strateške ciljeve;
12. Procena nacionalnog rizika 2013 će rezultirati sa jednim spiskom akcija koje treba da se preduzmu sa ciljem primene mera tretiranja identifikovanih rizika. Ove aktivnosti će biti osnova za Plan Delovanja 2014 - 2018;
13. Vlada Republike Kosova je odgovorna za izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018 na osnovu Procene Nacionalnog Rizika ;
14. Vlada Republike Kosova se podržava od strane Ministarstva Finansija, Nacionalni Koordinator i relevantne državne institucije javnog, privatnog i trećeg sektora za izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018;
15. Vlada Republike Kosova osniva Radnu Vladinu Grupu, Sekretarijat i Tehničku Radnu Grupu koja se sastoji od predstavnika javnog, privatnog i trećeg sektora za izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018;
16. Uloge onih koji pružaju doprinos su određene Nacionalnom Strategijom i Planom Delovanja 2014 - 2018;
17. Proces primene Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 – 2018, je procenjena korišćenjem nadzora i funkcije određenog pregleda;
18. Nacionalna Strategija i Plan Delovanja 2014 - 2018 se razmatra ukoliko se smatra neophodnim na osnovu funkcije nadzora i / ili procesi procene rizika;
19. Radna Vladina Grupa će obezbediti koordinaciju sa ostalim nacionalnim nivoom i povezanim strategijama što se tiče izrade, pregledu, usvajanju, primeni i nadzoru Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018.

3.2. Definicije

Rizik

Rizik je posledica nesigurnosti ciljeva.³⁵

Kriterijumi rizika

Kriterijumi rizika su kriteriji u odnosu na koje se procenjuje važnost nekog posebnog rizika. Normalno, one se zasnivaju na zakonodavstvo, organizacione ciljeve i ostale slične instrumente.³⁶

Procena Rizika

Procena rizika je opšti proces identifikacije, analize i procene rizika.³⁷

Upravljanje Rizikom

³⁵ Upravljanje rizikom– Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

³⁶ Na isto mesto.

³⁷ Na isto mesto.

Upravljanje Rizikom predstavlja koordiniranu aktivnost za upravljanje i kontrolisanje organizacije što se tiče rizika.³⁸

Pranje novca

Pranje novca podrazumeva³⁹ svako ponašanje sa ciljem maskiranja porekla novca ili ostale imovine koja je dobijena sa nekog krivičnog dela i uključuje:

1. Konvertiranje ili svaka transakcija novca ili ostale imovine koje proističu sa kriminalnog delovanja;
2. Skrivanje ili maskiranja prave prirode, porekla, mesto nalaza, sistematizacije, kretnje, vlasništva ili prava u vezi sa novcem koje je dobijeno od kriminalnih aktivnosti.

Finansiranje Terorizma

Finansiranje Terorizma podrazumeva⁴⁰ pružanje ili sakupljanje fondova, bilo kojim sredstvima, direktno ili indirektno, sa ciljem da se one koriste ili da ima saznanja da će se one koristiti, u potpunosti ili delimično, sa ciljem da se izvrše neko od krivičnih dela prema članu 138 Krivičnog Zakonika Kosova i unutar posebnih određivanja koja su predviđena u preporukama RGFA.

Ekonomska i finansijska krivična dela

Ekonomska i finansijska krivična dela uključuju krivična dela koja su određena od Radne Grupe za Procenu Nacionalnog Rizika.⁴¹

Neformalna ekonomija

Neformalna ekonomija se sastoji od sive neformalne ekonomije i od crne neformalne ekonomije.

³⁸ Na isto mesto.

³⁹ Član 2 Zakona br. 03/L-196 o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, 2010.

⁴⁰ Na isto mesto.

⁴¹ Spisak finansijskih krivičnih dela koja su određena od strane Radne Grupe za Procenu Nacionalnog Rizika za pranje novca i finansiranje terorizma, 2013.

Neformalna siva ekonomija

Neformalna siva ekonomija se sastoji od aktivnosti koji su proizvoljni i zakonski, ali sa ciljem skrivanja od javnih autoriteta radi izbegavanja isplate poreza i / ili doprinosa društvenog osiguranja ili da ne budu u skladu sa uredbama. Prihodi sa neformalne sive ekonomije treba da se oporezuju. Ova definicija je u skladu sa definicijom OECD.⁴²

Neformalna crna ekonomija

Neformalna crna ekonomija se sastoji od prihoda sa krivičnih dela. To uključuje sve aktivnosti proizvodnje koje generišu robu i usluge koje su zabranjene zakonom ili nisu legalne, kada se one obavljaju od neovlašćenih proizvođača. Ova definicija je u skladu sa definicijom OECD.⁴³

⁴² Merenje ne posmatrane Ekonomije – A Priručnik, OECD, 2002.

⁴³ Merenje ne posmatrane Ekonomije – A Priručnik, OECD, 2002.

4. ISTORIJAT I ANALIZE

4.1. *Angažiranje Vlade za borbu protiv neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela*

Vlada Republike Kosova je pokazala volju za borbu protiv ovih štetnih negativnih pojava. To je urađeno izrađivanjem i primenjivanjem jednog niza državnih zakona u skladu sa međunarodnim standardima kao i stvaranjem mehanizama za upravljanje rizikom, uključujući i strategiju koja sadrži smernice za dotične institucije na javnom, privatnom i trećem sektoru.

Program Vlade Republike Kosova 2011-2014 određuje glavne prioritete državnog nivoa. Ispunjenje ovih ciljeva zahteva efikasno sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Glavni prioriteti su kao u nastavku:

1. Održivi ekonomski razvoj;
2. Dobro upravljanje i jačanje vladavine prava;
3. Razvoj ljudskog kapitala;
4. Socijalna dobrobit.

4.2. *Nacionalne Strategije za sprečavanje neformalne ekonomije i pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela 2008 - 2013*

Prvi program Vlade i Plan Delovanja za Sprečavanje neformalne ekonomije na Kosovu je izrađen u vremenskom periodu 2008 - 2009. One su se sastojale od aktivnosti koje su se smatrale potrebnim tokom sprečavanja neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Ovi dokumenti politika su pregledani i izmenjeni za period 2010 - 2012. Zadnji Plan Delovanja 2010 - 2012 se sastojao od ukupno 15 aktivnosti. Odgovorne institucije su uspele da primene ukupno 70% ovih planiranih aktivnosti.

Vlada Republike Kosova je izradila jednu posebnu strategiju za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma za vremenski period 2012 - 2015. Ovaj dokumenat politika nema poseban Plan Delovanja.

Zaključeno je na osnovu Procene Nacionalnog Rizika 2013 da neformalna ekonomija, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijska krivična dela su na neodvojiv način vezani jedan sa drugim. Iz ovog razloga, Vlada Republike Kosova je odlučila da spoji Vladin Program za Sprečavanje neformalne ekonomije na Kosovu i Strategiju za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma u jednoj zajedničkoj strategiji za vremenski period 2014 - 2018

Vlada Republike Kosova je izradila niz drugih strategija za sprečavanje krivičnih dela na nacionalnom nivou i ostale nadovezane strategije. One se sastoje od ciljeva koji su vezani sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskim krivičnim delima. Koordinacija strategija nacionalnog nivoa će se obaviti kao deo procesa upravljanja rizikom Vlade Republike Kosova. Politike koje treba da se pregledaju tokom izrade i primene Nacionalne Strategije 2014 - 2018 uključuju najmanje:

- Strategija Razvoja Privatnog Sektora 2013 - 2017;
- Nacionalna Strategija za Sprečavanje Kriminala 2013 - 2017;

- Nacionalna Strategija protiv korupcije 2012 - 2017;
- Nacionalna Strategija protiv Organizovanog Kriminala 2012 - 2017;
- Nacionalna Strategija protiv Droga 2012 - 2017;
- Nacionalna Strategija protiv Terorizma 2012 - 2017;
- Nacionalna Strategija za Zaštitu Intelektualnog Vlasništva 2010 - 2014;
- Nacionalna Strategija protiv falsifikacije 2012-2017;
- Nacionalna Strategija protiv Trgovine Živim Bićima 2011 - 2014;
- Nacionalna Strategija za Migraciju 2012 - 2017;
- Nacionalna Strategija za Integrisano Upravljanje Granicom 2012 - 2017.

4.3. Procena nacionalnog rizika za pranje novca i finansiranje terorizma na Kosovu 2013

4.3.1. Ciljevi i procesi

Vlada Republike Kosova je usvojila jedno Administrativno Uputstvo za Procenu Nacionalnog Rizika⁴⁴ za pranje novca i finansiranje terorizma. Ovo uputstvo određuje u detalje proces procene rizika za pranje novca i finansiranje terorizma. Administrativno Uputstvo je u skladu sa Preporukama RGFA 1⁴⁵. Proces koji je određen je osnova za administriranje rizika na nacionalnom nivou i strateškom planiranju što se tiče pranja novca i finansiranja terorizma.

Vlada Republike Kosova je odlučila da koristi rezultate Procena Nacionalnog Rizika za sprečavanje neformalne ekonomije i finansijskih i ekonomskih krivičnih dela. To zbog činjenice da tokom procesa procene rizika je pronađeno da ovi štetni fenomeni su povezani jedan sa drugim.

Vlada Republike Kosova je odredila kriterije koji će se koristiti za procenu važnosti rizika prateći standarde ISO 31000⁴⁶. Odlučeno je da kriteriji rizika treba da odražavaju vrednosti i ciljeve dotičnog nacionalnog zakonodavstva i društva u celini. Zato, kriteriji su proistekli sa Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranje terorizma⁴⁷ kao i Program Vlade Republike Kosova 2011 - 2014⁴⁸ za osiguranje identifikacije pretnji i ugroženosti u vezi sa pranjem novca, finansiranje terorizma, finansijskih i ekonomskih krivičnih dela kao i neformalnom ekonomijom. Rizici koji su određeni sa Procene nacionalnog rizika 2013 su kao u nastavku:

1. Sprečavanje i efikasno otkrivanje pranja novca i finansiranje terorizma;
2. Održivi ekonomski razvoj;
3. Dobro upravljanje i jačanje vladavine prava;
4. Razvoj ljudskog kapitala;

⁴⁴ Administrativno Uputstvo MF - Br. 04/ 2013 o Proceni Nacionalnog Rizika za pranje novca i Finansiranje Terorizma, Ministarstvo Finansija , 2013.

⁴⁵ Međunarodni Standardi za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i povećanja (Preporuka TFVF), TFVF 2012.

⁴⁶ Upravljanje rizikom– Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

⁴⁷ Zakon br. 03/L-196 i Zakon br. 04/L-178 o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, 2010 i 2013.

⁴⁸ Program Vlade Republike Kosova 2011-2014, 2011.

5. Socijalna dobrobit

4.3.2. Identifikovani rizici na nacionalnom nivou generalno

Procena nacionalnog rizika 2013 je proizvela jedan spisak sa prioritetima koji se sastoje od ukupno 35 identifikovanih rizika koji su klasifikovali na pretnje i slabosti koje se povezuju sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskim kriminalom. Najveći rizik se sastoji od događaja i posledica u nastavku:

1. Efikasnost performanse procedura planiranja na javnom sektoru;
2. Efikasnost sprečavanja i otkrivanja mehanizama korupcije, ostalog finansijskog kriminala i neformalne ekonomije na Kosovu i njihov uticaj na međunarodna ulaganja i ekonomski rast;
3. Efikasnost primene pravnog okvira;
4. Pokrivanje pod zakonskih akata i standardnih procedura delovanja;
5. Efikasnost obnove imovine i procedure zaplene;
6. Efikasnost primene odluka o zapleni, administrativnih sankcija i procedura stečaja;
7. Kapacitet i veštine sudstva;
8. Transparentnost i polaganje računa u javnoj administraciji;
9. Nepotizam;
10. Stepen neformalne ekonomije;
11. Uticaji ekonomije zasnovanoj na gotov novac;
12. Ranjivost Kosova na finansijski kriminal;
13. Ranjivost Kosova na pranje novca;
14. Priroda krivičnih dela za pranje novca;
15. Obim kriminala što se tiče pranja novca i ostalih finansijskih krivičnih dela;
16. Funkcionalizacija mehanizama izveštavanja o sumnjivim transakcijama i transakcijama u gotov novac;
17. Ranjivost određenih sektora na neformalnu ekonomiju kao i kriminala u novcu i ostalih finansijskih i ekonomskih krivičnih dela.

4.3.3. Rizici koji se povezuju sa neformalnom ekonomijom

Procena nacionalnog rizika 2013 se oslanja na sveobuhvatnu komunikaciju i savetovanju sa relevantnim nacionalnim stranama. Ovaj proces je pokazao da se generalno smatra da je Kosovo ranjivo na neformalnu ekonomiju. Ima nekoliko faktora koji povećavaju ovaj rizik. Komunikacija i savetovanje sa zainteresovanim stranama posebno su podvukli donje događaje i posledice:

1. Ekonomija na Kosovu se pretežno oslanja na gotov novac⁴⁹;
2. Ekonomija na Kosovu ima veoma nisku osnovu izvoza i najviše je koncentrisana na uslugama i poljoprivredi koje se obavljaju od malih preduzeća (1-9 zaposlenih) koji predstavljaju približno 98.4 %⁵⁰ svih biznisa;
3. Visok stepen nezaposlenosti (30.9 %)⁵¹;
4. Krijumčarenje legalne robe;
5. Sektori koji se najviše dovode u rizik od neformalne ekonomije imaju potrebu da se podrže za stvaranje, primenu i kontrolu njihovih unutrašnjih procedura usklađenosti.

⁴⁹ Ekonomski Memorandum države Kosova, Svetska Banka, 2010.

⁵⁰ Strategija Razvoja Privatnog Sektora 2013 - 2017, Ministarstvo Trgovine i Industrije Kosova 2013.

⁵¹ Studija Radne Snage na Kosovu, Agencija Statistika Kosova, 2013.

4.3.4. Rizici koji se povezuju sa pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskim kriminalom

Kosovo je osetljivo nad finansijskim kriminalom. Ovaj zaključak se oslanja na komunikaciju i savetovanju sa relevantnim nacionalnim strankama tokom procesa procene rizika. Oni koji su dali svoj doprinos smatraju da korupcija, krijumčarenje legalne robe, krivična dela koja se povezuju sa nabavkom, poreska krivična dela i krivična dela vezana sa procesom privatizacije su najčešća finansijska krivična dela na Kosovu.

Ipak, rezultati procene Nacionalnog Rizika 2013 pokazuju da pranje novca, finansiranje terorizma i ostala finansijska i ekonomska krivična dela su smatrane da sačinjavaju najveći deo skrivenog kriminala. Ovo je mišljenje predstavnika javnog, privatnog i trećeg sektora. Oni su procenili da korupcija, poreski prestupi, kriminal u vezi sa nabavkom i procesom privatizacije, krijumčarenje i ostala finansijska krivična dela kao i kriminal u vezi sa drogom su najčešća i glavna krivična dela za pranja novca.

4.4. Statistička informacija u vezi sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskog kriminala na Kosovu

4.4.1. Stepen neformalne ekonomije

Evropska Unija, MMF i Svetska Banka su u okviru ostalih međunarodnih organizacija koje podržavaju studije u raznim zemljama i regionima za merenje neformalne ekonomije. Cilj je da se podstakne progresivno smanjenje ovog fenomena. Nivo globalne neformalne ekonomije⁵² je procenjeno da je istovetan sa 33% globalnog BDP i srednja veličina u EU⁵³ je bila 18.5% u 2012 godini.

Zadnja makro-ekonomska izračunavanja što se tiče neformalne ekonomije na Kosovu su iz 2007 godine. Ekipa jednog Projekta EU⁵⁴ je procenila da stepen neformalne ekonomije na Kosovu tokom 2004 - 2006 je bila 26.67 – 34.75% BDP Kosova. U apsolutnim vrednostima varira između 605 000 000 EUR i 793 000 000 EUR godišnje. Ipak, isti stepen neformalne ekonomije bi podrazumevalo jednu apsolutnu vrednost između 1 312 678 800 EUR i 1 691 241 600 EUR u 2012⁵⁵ godini. Jedna studija koja uključuje i kompanije je izvršena na Kosovu u 2013 godini za procenu stepena neformalne ekonomije.⁵⁶ Završetak ovog studija je bila 34.4% BDP.

Prema međunarodnim procenama, nivo neformalne ekonomije na Kosovu se procenjuje da bude između 39 - 53% BDP. Ipak, zadnja makro-ekonomska izračunavanja su iz 2007 godine. Jedna Ekipa⁵⁷ projekta finansiran od strane EU j procenila da nivo neformalne ekonomije na

⁵² Modul za Ekonomiju u senci, Friedrich Schneider, 2011.

⁵³ Evropska Platforma za rast evropske saradnje u sprečavanju i prestanku ne izjavljivanog rada, Smernice Evropske Komisije, 04 / 2013.

⁵⁴ Studij o Stepenu i Sprečavanju Neformalne Ekonomije i Pranja Novca na Kosovu, Projekat EU 05KOS01/03/03/001, 2007.

⁵⁵ Domaći Bruto Proizvod Kosova, Agencija Statistika Kosova, 2013.

⁵⁶ Poslovna Perspektiva Informalnosti na Kosovu Friedrich Ebert Stiftung i Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo i Institut Riinvest za Istraživanje i Razvoj, 2013.

⁵⁷ Istraživanje o prostiranju Ne legalne Ekonomije i njeno Sprečavanje kao i Pranje Novca na Kosovu, projekat EU 05KOS01/03/03/001, 2007.

Kosovu tokom godina 2004 - 2006 je bio 26,67-34,75 % BDP. U apsolutnim vrednostima varira između 605 - 793 miliona evra godišnje.

Stepen neformalne ekonomije na Kosovu je procenjen da bude na istom nivou kao kod ostalih zemljama Zapadnog Balkana. Zadnje procene u regionu uključuju vremenski period 2006 - 2012. Rezultati su specifikovani na Tabeli 1 u nastavku.

Tabela 1 Neformalna Ekonomija na Kosovu u poređenju sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana u % BDP

Procenitelj	Albanija	Bosna & Hercegovina	Makedonija	Kosovo	Crna Gora	Srbija
Neformalna Ekonomija na Zapadnom Balkanu 2006 - 2012	37.7 ⁵⁸	35.4 ⁵⁹	38.8 ⁶⁰	26.7-34.4 ⁶¹	23 ⁶²	30 ⁶³

Izvor: Izveštaji procene su specifikovani na donjim fusnotama

4.4.2. Uticaji neformalne ekonomije

Ukupan iznos prihoda određenih na budžet Vlade Republike Kosovo je povećano tokom vremenskog razdoblja 2008 - 2012 sa 0,976 na 1,538 milijardi evra. Carinski prihodi su predstavljali 54,9 - 63,5 % ukupnog iznosa i prihodi sa taksi 17,9 - 22,7 %. Vrsta prihoda i njihova težina na budžet su određenu u donjoj tabeli.

Tabela 2 Vrste prihoda i njihova težina na Budžet Vlade Kosova 2008 - 2012

Vrsta prihoda	2008	2009	2010	2011	2012
Prihodi sa poreza	0,222	0,206	0,221	0,261	0,284
Prihodi sa Carine	0,605	0,635	0,701	0,828	0,845
Ostali prihodi	0,149	0,304	0,257	0,214	0,408
Ukupni prihodi	0,976	1,145	1,179	1,303	1,538

Izvor: Ministarstvo Finansija Republike Kosovo

⁵⁸ Nove procene o sivoj ekonomiji na celom svetu, Schneider-Buehn-Crna Gora, 2010.

⁵⁹ Na isto mesto.

⁶⁰ Na isto mesto.

⁶¹ Istraživanje o Ne legalnoj Ekonomiji i njeno Sprečavanje kao i Pranje Novca na Kosovu, projekat EU 05KOS01/03/03/001, 2007.

⁶² Tretiranje ne izjavljivanog rada u Crnoj Gori, Evropska Fondacija za Poboljšavanje Radnih Uslova i Uslova Života, 2013.

⁶³ Siva Ekonomija u Srbiji (2010), Fondacija za Unapređenje Ekonomije, 2013.

Neformalne Ekonomije ima uticaja o prihodima. To u prvom redu ima uticaja na prihode prikupljene od strane Poreske Administracije. Vlada Republike Kosova posebno ima potrebe za povećanje nivoa prihoda od poreza.

4.4.3. Stepen pranja novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela

Kao deo izrade Procene Nacionalnog Rizika 2013, Radna Grupa za Procenu Nacionalnog Rizika uz podršku Ekipe Projekta finansiran od strane EU⁶⁴ je izradila jedan spisak koji se sastoji od kriminalnih radnji koji su smatrani da čine pranje novca, finansiranje terorizma i ostalih ekonomskih i finansijskih krivičnih dela na Kosovu. Cilj je bio da se pripremi jedna statistička analiza za procenu rizika na osnovu informacije prikupljene od strane dotičnih autoriteta. Stručnjaci su zahtevali informaciju u vezi sa:

- Brojem i vrstama finansijskih krivičnih dela otkrivenih od autoriteta za jednu kalendarsku godinu;
- Brojem i vrstama finansijskih krivičnih dela uključenih u sudskim tužbama za jednu kalendarsku godinu;
- Brojem i vrstama finansijskih krivičnih dela uključenih u sudskim kaznama za jednu kalendarsku godinu;
- Broj i vrednost mera privremene zaplene korišćenih za istragu o finansijskim krivičnim delima za jednu kalendarsku godinu;
- Broj i vrednost kazni zaplene na osnovu finansijskih krivičnih dela za jednu kalendarsku godinu.

Radna Grupa za Procenu Nacionalnog Rizika i Ekipe projekta finansiran od strane EU-ja⁶⁵ je uzela statistike⁶⁶ od Policije Kosova⁶⁷, Carina Kosova⁶⁸ i Sudskog Saveta Kosova⁶⁹. Rezultati procene koje pokrivaju godine 2008 – 2012 su kao u nastavku:

⁶⁴ Projekat finansiran od strane EU, EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

⁶⁵ Na isto mesto.

⁶⁶ Radna Grupa za Procenu Nacionalnog Rizika i Ekipe Projekta finansiran od strane EU je tražila statistike od Policije Kosova, Carine Kosova i Sudskog Saveta Kosova.

⁶⁷ Finansijska krivična dela koja su registrirana od strane Policije Kosova 2008 - 2012, projekt koji je finansiran od strane EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

⁶⁸ Finansijska krivična dela koja su registrirana od strane Carine Kosova 2008 - 2012, projekt koji je finansiran od strane EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

⁶⁹ Finansijska krivična dela koja su registrirana od strane Sudskog Saveta Kosova 2008 - 2012, projekt koji je finansiran od strane EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

Tabela 2: Finansijska krivična dela registrirani od strane Policije Kosova, Carine Kosova i Sudskog Saveta Kosova 2008 - 2012

Istrage pokrenute za finansijska krivična dela	2008	2009	2010	2011	2012	Ukupno
Policija	3043	2123	2774	2914	2135	12989
Carina	90	57	64	69	49	329
Ukupno	3133	2180	2838	2983	2 184	13 318
Kazne o finansijskim krivičnim delima						
Kazne o finansijskim krivičnim delima	2008	2009	2010	2011	2012	Ukupno
Osnovni sudovi ⁷⁰	1391	1541	1298	1318	1339	6887

Izvor: Policija Kosova, Carina Kosova i Sudski Savet Kosova, 2013

Statističke analize obavljene tokom Procene Nacionalnog Rizika 2013 pokazuje da prevare, falsifikovanje novca, krijumčarenje robe i nelegalna uzurpacija nepokretne imovine su naj običnija poznata finansijska krivična dela koji su prepoznati tokom krivične procedure⁷¹.

4.4.4. Uticao pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela

Ekipa projekta finansiran od strane EU-ja⁷² je procenila da u 2007 godini veličina crne ekonomije na Kosovu između godina 2004 i 2006. Minimalna vrednost, uključujući i dobiti od kriminaliteta vezanog za drogu, poreske prestupe, krijumčarenje i prostitucija je procenjeno da je između 301 - 386 miliona evra godišnje. Ipak, nema kasnijih izračunavanja u vezi sa stepenom crne ekonomije. Štaviše, nema verodostojnih statistika u vezi sa godišnjim brojem i vrednošću privremene zaplene i sudskih odluka za zaplenu u vezi sa prihodima od kriminaliteta.

⁷⁰ Osnovni Sudovi od 2013 godina pa nadalje i Opštinski Sudovi 2008 - 2012.

⁷¹ Finansijska krivična dela koja su registrirana od strane Policije Kosova, Carine Kosova i Sudskog Saveta Kosova 2008 - 2012, Radna Grupa za Procenu Nacionalnog Rizika i projekt koji je finansiran od strane EuropeAid/132399/C/SER/XK, 2013.

⁷² Istraživanje o Stepenu i Prevenciji Neformalne Ekonomije i Pranja Novca na Kosovu, projekt koji je finansiran od strane 05KOS01/03/03/001, 2007.

Agencija za Upravljanje Oduzete i Zaplenjene Imovine je osnovana u 2010 godini. Ona održava statistike u vezi sa ukupnim brojem i vrednošću odluka o privremenoj zapleni i sudskih odluka za zaplenu na godišnjim osnovama. Agencija za Upravljanje Oduzete i Zaplenjene Imovine nije specifikovala informaciju u vezi sa finansijskim krivičnim delima. Statistike agencije su kao u nastavku:

Tabela 3: Vrednost zaplenjenih i oduzetih sredstava upravljane od Agencije za Upravljanje Oduzete i Zaplenjene Imovine 2008 - 2012

Pravne mere u vezi sa profitom od kriminaliteta	2008	2009	2010	2011	2012	Ukupno
Privremena zaplena	N/A	N/A	0 €	28528 €	282918 €	311446 €
Oduzimanje	N/A	N/A	1720 €	27390 €	29926 €	59036 €

Izvor: Agencija za Upravljanje Oduzete i Zaplenjene Imovine, 2013

Informacija na raspolaganju dokazuje da ukupna vrednost zaplenjenog i oduzetog profita od kriminalnih radnji je bio nizak, samo 29 926 evra u 2012 godini.⁷³

4.5. Zaključci o stepenu i uticajima neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu

4.5.1. Neformalna Ekonomija

Stepen neformalne ekonomije na Kosovu je izračunata na 26.67% – 34.75% BDP. Tokom perioda 2008 – 2014, procenjena vrednost je kao što je definisana na donjoj Tabeli 5.

Tabela 5: Procenjena Vrednost neformalne ekonomije na Kosovu tokom perioda 2008 - 2012

Vrednost u odnosu na BDP	2008	2009	2010	2011	2012
Minimum	1 052 066 500€	1 070 079 400€	1 145 735 400€	1 275 224 600€	1 312 678 800€
Maksimum	1 355 471 500€	1 378 679 100€	1 476 153 500€	1 642 986 000€	1 691 241 600€

Izvor: Bruto Domaći Proizvod za aktivnosti 2006 – 2012, Agencija Statistika Kosova, 2013

Stepen neformalne ekonomije oštećuje fiskalne Interese vlade, što ima za posledicu smanjenje prihoda. Zato, to će oslabiti nacionalnu infrastrukturu i sposobnost društva za pružanje javnih usluga.

⁷³ Statistike 2010-2012, Agencija za Upravljanje Zaplenjene i Oduzete Imovine, 2013

Uticaji neformalne ekonomije nisu ograničene na javnom sektoru, ali takođe utiču na aktivnosti poslovanja. Neformalna Ekonomija oštećuje pravičnu konkurenciju i smanjuje konkurentnost među kompanijama. Troškovi proizvodnje kompanija koje se trude za izbegavanje neformalnih aktivnosti su veće zbog neadekvatnog prikupljanja poreza. To sigurno će iskriviti ukupno stajalište društva i vodi ka značajnom stremljenju za izbegavanje plaćanja poreza. Neformalnosti će oslabiti verodostojnost sistema finansiranja. Pod izjavljivanja dobiti oštećuje poverenje između kompanija i banaka, što vodi ka ne efikasnom tržištu zajmova. To sa druge strane oštećuje ulaganja stranih kompanija.

Na Kosovu je važno proširenje poreske osnove. Treba da se pregledaju mere koje su potrebne za smanjenje štetnih sporednih uticaja ekonomije koja se oslanja na gotov novac. To bez dvojbe je jedan od ključnih izazova u sprečavanju neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Sa druge strane, ekonomija Kosova ima veoma nisku osnovu izvoza i koncentrisana je pretežno na usluge i poljoprivredu koje se obavlja od malih preduzeća (1-9 zaposlenih). Ovi preduzetnici su veoma ranjivi na neformalnoj ekonomije i oni treba da se podrže radi smanjenja ovog štetnog fenomena. To će imati pozitivnog uticaja na visoku stopu nezaposlenosti, koja trenutno povećava neformalnu ekonomiju na Kosovu.

Procena nacionalnog rizika 2013 određuje rizike koji su povezani sa neformalnom ekonomijom i njen Plan Delovanja se sastoji od potrebnih mera i potreba za obuku. Ovi dokumenti politika su osnova Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018.

4.5.2. Pranje novca, finansiranje terorizma i finansijska krivična dela

Nacionalne Institucije smatraju da finansijska krivična dela najvećim delom su sakriveni kriminalitet⁷⁴. Nalazi zasnovani na Procenu Nacionalnog Rizika 2013 i analize informacija na raspolaganju statistika u vezi sa finansijskim krivičnim delima tokom perioda 2008 – 2012 pokazuju da:

- Godišnji broj finansijskih krivičnih dela koji su otkriveni od strane policije i Carine je u padu;
- Najčešća otkrivena finansijska krivična dela otkrivena od strane policije i Carine su prevare, falsifikovanje novca i krijumčarenje robe;
- Godišnji broj kazni za finansijska krivična dela je ostao približno na istom nivou;
- Najčešća finansijska krivična dela za koje osnovni sudovi daju presude su prevare, nelegalna uzurpacija nepokretne imovine i falsifikacija novca;
- Godišnji broj finansijskih krivičnih dela nad kojima je data presude u kaznama su 51.7% finansijska krivična dela otkrivena od strane policije i Carine Kosova;
- Nema nijedne informacije o broju i vrednosti mera privremene zaplene koje su korišćene za istragu o finansijskim krivičnim delima;
- Nema nijedne informacije o broju i vrednosti mera privremene zaplene koje su zasnovane na finansijska krivična dela;
- Ukupna vrednost prihoda koji su zaplenjeni od strane kriminalnih radnji u celini je na niskom nivou, sa iznosom od samo 29 926 evra u 2012 godini;

⁷⁴ Procena Nacionalnog Rizika za Pranje Novca i Finansiranje Terorizma na Kosovu 2013, Vlada Kosova, 2013.

- Statistička Informacija u vezi sa istražnom procedurom za finansijska krivična dela nije tačna.

Što se tiče istražne procedure u vezi sa finansijskim krivičnim delima na Kosovu, jasno je da treba da se razviju zajedničke funkcije istrage, radi povećanja kvaliteta informacije i otkrivanju kriminalnih radnji. To se tiče krivičnih dela, posebno onih teških krivičnih dela. Krivični postupak treba da se zasniva na vođenim istragama otkrivanja i procedura koje imaju za cilj obezbeđivanja prioritizacije i efikasnu saradnju sa mnogim agencijama. S druge strane, istraživanje imovine i procedure za oduzimanje treba da budu organizovane efikasnije. Vrednost vraćenih prihoda od kriminala treba da se poveća .

Nacionalni Procena rizika 2013 utvrđuje rizike koji su povezani sa pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskog kriminala i Akcioni plan se sastoji od mera neophodnih tretmana. Ovi dokumenti politika i osnova su za Nacionalnu Strategiju i Plan Delovanja 2014-2018.

5. STREMLJENJA I CILJEVI NACIONALNE STRATEGIJE 2014 - 2018

5.1. *Generalno*

Stremljenja, ciljevi i akcije Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014 - 2018 se oslanjaju na Procenu Nacionalnog Rizika 2013. Ovi dokumenti politika sačinjavaju jedan mehanizam upravljanja rizikom za rizike na nacionalnom nivou neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu. Glavni cilj Nacionalne Strategije i njenog Plana Delovanja 2014 - 2018 je da podržava ispunjenje ciljeva Vladinog Programa Republike Kosova 2011-2014, koje su:

1. Održiv ekonomski razvoj;
2. Bolje upravljanje i jačanje Vladavine Prava;
3. Razvoj Ljudskog kapitala;
4. Socijalna Dobrobit.

Ispunjenje ovih ciljeva na nacionalnom nivou zahteva efikasno sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Nacionalna Strategija i Plan Delovanja 2014 - 2018 takođe podržavaju Kosovo u ispunjenju angažiranja u procesu stabilizacije i pridruživanju u EU.⁷⁵

5.2. *Ciljevi Nacionalne Strategije 2014-2018*

Dokumenat Strategije identifikuje, procenjuje i preporučuje jedan niz politika i mera za ispunjenje jednog prioriteta ili cilja od posebnog nacionalnog nivoa.⁷⁶ Na taj način, ciljevi Nacionalne Strategije su:

- Da podržava ispunjenje ciljeva Vladinog Programa Republike Kosova 2011-2014;
- Da smanji stepen neformalne ekonomije na 5% između 2014 i 2018 godine. Kao rezultat, vrednost formalne ekonomije kao subjekat poreza i carinskih procedura će se povećati za najmanje 52 000 000 EUR⁷⁷ do 31.12.2018. To bi povećalo godišnji obim kontrolisanih prihoda;
- Da poveća ukupnu vrednost zaplene prihoda od kriminaliteta. Za 2014 godinu vrednost zaplenjenih prihoda od kriminaliteta treba da se poveća na 500 000 EUR. Tokom perioda 2015-2018 vrednost zaplenjenih prihoda od kriminaliteta treba da bude 1000 000 EUR godišnje

5.3. *Ciljevi Nacionalne Strategije 2014-2018*

Vlada Republike Kosova je usvojila strateške ciljeve Nacionalne Strategije 2014-2018. One su primenjene kroz Plan Delovanja. Strateški ciljevi su kao u nastavku:

1. Povećanje svesti o uticajima i za sprečavanje neformalne ekonomije i finansijskog kriminaliteta;

⁷⁵ Izveštaj o Napretku 2013 Kosovo, Evropska Komisija 2013.

⁷⁶ Administrativno Uputstvo br. 02/2012 o Procedurama, Kriterijumima i Metodologiji za Pripremu i Odobranje Strateških Dokumenta i Planova za njihovu Primenu, , Vlada Republike Kosova, 2013.

⁷⁷ Vrednost je zasnovana na DBP na Kosovu iz 2012 godine.

2. Jačanje sprečavanja i borbe protiv neformalne ekonomije i finansijskog kriminaliteta, povećanjem transparentnosti, odgovornosti, dobrog upravljanja i društvenog partnerstva;
3. Promovisanje otkrivanja, istrage, krivičnog gonjenja, sudova i primene krivičnog gonjenja za pranje novca, finansiranje terorizma i ostalih finansijskih krivičnih dela ;
4. Jačanje kapaciteta dotičnih institucija;
5. Razvoj i primena jednog pro-aktivnog pristupa za međunarodnu saradnju za sprečavanje pranja novca, finansiranje terorizma i ostalih finansijskih krivičnih dela;
6. Razvoj nacionalnog zakonodavstva u skladu sa međunarodnim standardima i osiguranje njene efikasne primene.

5.4. ***Detaljan opis Nacionalne Strategije za sprečavanje neformalne ekonomije, pranju novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela***

5.4.1. Rast svesti o uticajima i sprečavanju neformalne ekonomije i finansijskog kriminala 2014-2018

Odgovornost za podizanje svesti o prirodi, obimu i uticaj neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma iz finansijskih krivičnih dela ostaje do Vlade i nadležnih organa. Trenutna situacija ukazuje na potrebu za nas na Kosovu ističe potrebu za potpunu i tačnu informaciju oko ovih štetnih pojava. Ovo je neophodno iz unutrašnje i međunarodne perspektive zemlje. Predstavnici javnog, privatnog i trećeg sektora ističu da svest je jedan od najvažnijih preventivnih mera.

5.4.2. Jačanje sprečavanja i borbe protiv neformalne ekonomije i finansijskog kriminala povećanjem transparentnosti, odgovornosti, dobrog upravljanja i društvenog partnerstva

Vlada je pretežno odgovorna za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskog kriminala. Takođe je zadatak ostalih autoriteta na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Transparentnost i odgovornost javnog sektora treba da se obezbedi.

Naj ugroženiji sektori za neformalnu ekonomiju, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijski kriminalitet treba da se podržavaju. Njihovi unutrašnji procesi treba da se povećaju u skladu sa načelima dobrog upravljanja.

Kvalitet nacionalnih mehanizama za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskog kriminala zavisi od efikasnosti saradnje između javnog, privatnog i trećeg sektora. Oni takođe treba da imaju znanja u vezi sa njihovim pravnim obavezama i sposobnošću za identifikaciju i sposobnost za sprečavanje ovih fenomena.

5.4.3. Promovisanje otkrivanja, istrage, krivičnog gonjenja, sudova i primene krivičnog gonjenja za pranje novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela

Na Kosovu, ima mnogih odgovornih autoriteta za otkrivanje i istragu o pranju novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela. Zato je važno za redovan pravni proces i kvalitetnu krivičnu proceduru u celini da saradnja, razmena informacija i koordiniranje aktivnosti je

organizirano na sistematski način između onih koji primenjuju zakon, sudstva i ostalih dotičnih autoriteta. Njihove strateške i operativne procedure treba takođe da budu uspostavljene.

5.4.4. Jačanje kapaciteta relevantnih institucija

Treba da se obezbedi da dotične institucije imaju prikladne ljudske resurse, tehničkih i ostalo. Najvažnije, osoblje treba da ima potencijal i potrebne sposobnosti za održavanje jednog efikasnog režima sprečavanja. Kapaciteti relevantnih institucija treba da se povećaju u skladu sa njihovim mandatom, odgovornostima i povećanih zahteva za uslugama.

Stvaranje jednog funkcionalnog režima za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskih krivičnih dela zahteva da javni sektor promoviše saradnju uz učešće pojedinaca, civilnog društva, nevladinih organizacija, organizacija koje se zasnivaju na zajednice i dotičnih privatnih subjekata. Njihovo uključivanje u procesu donošenja odluka je neophodna za razvoj strategija, politike, standarda i procedura koja su dizajnirana za zaštitu društva u celini. Javni sektor treba da obezbedi da predstavnici privatnog sektora i trećeg sektora imaju znanja u vezi sa njihovim pravnim obavezama, sposobnosti za identifikaciju i kapacitet za sprečavanje neformalne ekonomije, pranje novca, finansiranje terorizma i finansijskog kriminala. Oni treba takođe da imaju mogućnost za izveštavanje kod autoriteta u vezi sa ovim fenomenima, kao i da imaju pristup na relevantne informacije u vezi sa mehanizmima sprečavanja koji su na raspolaganju.

5.4.5. Razvoj i primena jednog pro-aktivnog pristupa za međunarodnu saradnju i sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela

Sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela zahteva efikasnu međunarodnu saradnju. Zato, važno je da standardi Kosova se usklađuju sa relevantnim međunarodnim standardima i da učestvuje na intenzivan način u radu na strateškom nivou međunarodnih organizacija. Istraga o pranju novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela i obnova imovine zahteva efektivnu međunarodnu saradnju na operativnom nivou. Državni autoriteti koji su odgovorni za krivičnu proceduru trebaju jasne i brze mehanizme za obostranu pravnu pomoć i međunarodnu razmenu informacije.

5.4.6. Razvoj nacionalnog zakonodavstva radi usklađivanja sa međunarodnim standardima i za osiguranje njegove efikasne primene

Sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela zahteva da nacionalni pravni okvir na Kosovu da bude u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima. Zakonodavstvo treba da se menja i da se pregleda radi osiguranja redovnog pravnog procesa i u skladu sa zahtevima na osnovu operativnog okruženja i međunarodnih standarda. Verodostojnost režima sprečavanja zahteva da postojeći pravni okvir bude jasan i da se primenjuje na efikasan način. Predstavnici javnog, privatnog i trećeg sektora treba da imaju sposobnost za primenu zakonodavstva i za razumevanje cilja zakonodavstva.

6. RAZMATRANE ALTERNATIVE

Vlada Republike Kosova je odlučila za upravljanje rizicima neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela na Kosovu. Jedan proces procene rizika je obavljen primenivanjem međunarodnih standarda ISO 31000⁷⁸ i 31010⁷⁹ i Uputstva RGFA⁸⁰.

Procena nacionalnog rizika 2013 je usvojen od Vlade Republike Kosova u decembru 2013 godine. Ona identifikuje prikazane rizike i određuje mere za njihovo tretiranje.

Ciljevi i akcije Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018 se oslanjaju na Procenu Rizika za Pranje Novca i finansiranje terorizma 2013. Ovi dokumenti politika sačinjavaju jedan mehanizam upravljanja rizikom u vezi sa ovim štetnim fenomenima na Kosovu.

Proces upravljanja rizikom je dokazala da neformalna ekonomija, pranje novca, finansiranje terorizma i finansiranje kriminaliteta su povezane jedna sa drugom na Kosovu. Ima izvesnog broja među - sektorska pitanja u vezi sa borbom protiv ovih štetnih pojava. Zato Vlada Kosova je odlučila da ujedini Vladin Program za Sprečavanje neformalne ekonomije na Kosovu i Strategiju za Sprečavanje Pranja novca i finansiranje terorizma. Osnovana je jedna zajednička nacionalna strategija.

Strateški proces na nacionalnom nivou planiranja za sprečavanje neformalne ekonomije i kriminalnih radnji treba da podrži Vladu za ispunjenje njenih glavnih prioriteta. Sa druge strane, ona treba da bude dosledna sa prethodnim i postojećim mehanizmima, čiji ciljevi su za sprečavanje štetnih fenomena. Zato, Plan Delovanja i Nacionalna Strategija 2014-2018 su u skladu sa ciljevima Vladinog Programa Republike Kosova 2011 - 2014, sadašnje strategije na nacionalnom nivou za sprečavanje kriminalnih radnji i prethodnim Programima Vlade za Sprečavanje neformalne ekonomije na Kosovu 2008 - 2009 i 2010 - 2012

Dobrobit celog društva zahteva da administracija ima sposobnost za zaštitu fiskalnih interesa države, da obezbedi za zaposlene pravna prava i da obezbedi poštenu konkurenciju u poslovnom svetu. Sa druge strane potrebne mere za tretiranje neformalne ekonomije i finansijskog kriminala su vezani za delokrugom nekoliko ministarstva i autoriteta. Osim toga, njihova primena zahteva transparentno partnerstvo između javnog, privatnog i trećeg sektora. Zato, aktivnosti primene treba da se koordiniraju radi garantiranja efektivne primene koja je finansijski opravdana. Jedna strategija na nacionalnom nivou je optimalan instrument u tu svrhu. Ipak, treba da se obezbedi da strateški ciljevi su uključeni na budžetima i Planovima Performanse obaveznih javnih institucija. Inače, proces primene neće biti prirodni deo njihovih službenih zadataka.

Saradnja i koordinacija među institucijama i Partnerstva javnog, privatnog i trećeg sektora su suštinske u vezi sa osnivanjem, primenom i nadzorom svih strategija na nacionalnom nivou. Radna Grupa Vlade se sastoji od predstavnika svih ministarstava i dotičnih institucija. Zato, specifičan je zadatak ovog tela da osigura da mere u vezi sa Nacionalnom Strategijom i Planom Delovanja 2014 -2 018 su koordinirane sa ostalim strategijama na nacionalnom nivou.

⁷⁸ Upravljanje rizikom - Tehnike Procene Rizika, Međunarodni Standardi ISO 31010, 2009.

⁷⁹ Upravljanje rizikom – Načela i Uputstva, Međunarodni Standardi ISO 31000, 2009.

⁸⁰ TFVF Uputstva za Procenu Nacionalnog Rizika za Pranje Novca i Finansiranje Terorizma, TFVF, 2013

7. PREPORUKE

Primena Nacionalne Strategije 2014-2018 je zasnovan na Plan Delovanja. Ona je smernica koja treba da se prati za ispunjenje strateških ciljeva. Plan Delovanja uključuje konkretne aktivnosti i njena struktura se sastoji od sledećih komponenti:

- "Strateški cilj", određuje cilj, čija primena podržava pomenute akcije;
- "Akcija" određuje delovanje koja treba da se primeni za ispunjenje strateškog cilja;
- "Ključni Pokazatelji Performanse" određuje pokazatelje koji se koriste za merenje uspeha procesa primene pomenute akcije;
- "Odgovorna institucija" određuje javnu instituciju koja ima glavnu odgovornost za primenu pomenute akcije i obavezna je da izveštava u vezi sa rezultatima procesa sprovođenja;
- "Institucije podrške" identifikuje institucije javnog, privatnog i trećeg sektora, koje treba da podržavaju odgovornu instituciju tokom primene pomenute akcije. Njihove uloge i odgovornosti treba da se specifikuju u planu u vezi sa procedurama sprovođenja ;
- "Vremenski rok za primenu" određuje raspored za proces primene pomenute akcije;
- "Finansijski troškovi i izvor finansiranja" određuje ukoliko proces primene pomenute akcije zahteva dodatne fondove i / ili jedan poseban budžet. Izvor mogućeg finansiranja treba da se specifikuje;
- "Komentari" opisuju detalji akcije u vezi sa procesom sprovođenja.

Plan Delovanja za primenu Nacionalne Strategije 2014-2018 se sastoji od **57** pojedinačnih aktivnosti. Priložen je (Dodatak 1) ovoj strategiji.

8. IZRADA, PREGLED, USVAJANJE, PRIMENA I MEHANIZMI KONTROLE NACIONALNE STRATEGIJE

8.1. Generalno

Upravljanje rizicima na nacionalnom nivou u vezi sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranjem terorizma i finansijskog kriminala je zasnovan na Proceni Nacionalnog Rizika 2013 i Nacionalne Strategije 2014 - 2018. Izrada, pregled, usvajanje, primena i nadzor ovih dokumenata politika su kontinuirane funkcije. Ovi procesi su transparentni i zasnivaju se na redovnom izveštavanju obaveznih institucija i sa odobravanjem Vlade Republike Kosova.

8.2. Saradnici i njihove uloge

8.2.1. Vlada Republike Kosova

Vlada Republike Kosova odlučuje za administriranje rizika na nacionalnom nivou u vezi sa neformalnom ekonomijom, pranjem novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminaliteta. Ona je odobrila Procenu Nacionalnog Rizika 2013 na osnovu predloga Ministarstva Finansija. Vlada Republike Kosova odobrava i Nacionalnu Strategiju i Planom Delovanja 2014 - 2018 na osnovu Vladine Radne Grupe.

8.2.2. Ministarstvo Finansija

Ministarstvo Finansija je bila odgovorna za izradu Procene Nacionalnog Rizika 2013. Ona je prikazala predlog za odobravanje Vlade Republike Kosova.

Ministarstvo Finansija je odgovorna za koordinaciju aktivnosti u vezi sa izradom, pregledom, usvajanjem, primenom i nadzorom Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018. To je zamršen zadatak sa njenim pravnim odgovornostima. Ministarstvo Finansija predsedava Vladinom Radnom Grupom, Sekretarijatom i Tehničkom Radnom Grupom koje su osnovane za Nacionalnu Strategiju i Planom Delovanja 2014-2018. Ministarstvo Finansija takođe će obezbediti da ova tela sa objektima i ostalim merama tehničke podrške koje su potrebne za njihov rad.

8.2.3. Vladina Radna Grupa

Vladina Radna Grupa je odgovorna za izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018. Ona će prikazati predloge za odobravanje Vlade Republike Kosova.

Radnom grupom Vlade predsedava ministar finansija. Ostali članovi su:

- Ministar pravde;
- Ministar unutrašnjih poslova;
- Ministar trgovine i industrije;
- Ministar rada i socijalne politike;
- Direktor Policije Kosova;
- Direktor Carina;
- Direktor Poreske uprave Kosova;
- Glavni državni tužioc;
- Guverner Centralne banke Kosova;
- Predsednik Vrhovnog suda;
- Direktor Agencije protiv korupcije;
- Direktor finansijske obaveštajne jedinice Kosova.

Radna grupa Vlade bi trebala da obezbedi učešće relevantnih institucija javnog, privatnog sektora i trećih strana u sprovođenju i praćenju treće Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018. Ovo bi trebalo da se uradi pozivajući njihove predstavnike na sastancima Radna grupa Vlade ukoliko se to smatra neophodnim sa stanovišta materije u pitanju.

Radna grupa Vlade izveštava o nalazima vezanim za sprovođenje i praćenje Nacionalne strategije i Plana delovanja 2014 - 2018 Vladi Republike Kosovo najmanje dva (2) puta u toku kalendarske godine ili odmah u zavisnosti od strateških ili operativnih potreba.

Od suštinskog je značaja da se osigura da su nacionalne strategije i drugi mehanizmi upravljanja rizicima organizovan na koordinisan način. Sve ovo u cilju izbegavanja dupliranja aktivnosti i obezbeđenja efikasne raspodele resursa. Radna grupa Vlade čine predstavnici svih ministarstava i relevantnih institucija u sprečavanju neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala. Dakle, ona je odgovorna za koordinaciju i saradnju u vezi razvoja i primene ostalih strategija na nacionalnom nivou i sličnih instrumenata za upravljanje rizikom.

Radna grupa Vlade će održati najmanje dva (2) sastanka u toku kalendarske godine. Ona je potpomognuta od strane Sekretarijata. Kada je to neophodno, Radna grupa Vlade može angažovati u njenom radu spoljne stručnjake.

3.2.4. Sekretarijat

Sekretarijat je odgovoran za pomaganje radnoj grupi Vlade. On će pripremiti nalaze i predloge u pismenoj formi u vezi izrade, pregleda, usvajanja, primene i nadzora Nacionalne Strategije i Plana Delovanja 2014-2018. Sekretarijat će dati na upotrebu materijal radnoj grupi Vlade koja će odlučiti o daljnji akcijama.

Sekretarijatom rukovodi predstavnik iz Ministarstva finansija. Ostali članovi su predstavnici:

- Ministarstva za Evropske integracije;
- Policije Kosova;
- Carina Kosova;
- Poreske uprave Kosova;
- Finansijske obaveštajne službe Kosova;
- Kancelarije Premijera;
- Nacionalnog koordinatora.

Sekretarijat će održati najmanje četiri (4) sastanka tokom kalendarske godine. Kada je to neophodno, on može angažovati u njegovom radu spoljne stručnjake.

3.2.5. Tehnička radna grupa

Tehnička radna grupa podržava Sekretarijat u izradi, pregledu i nadzoru Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018. Njegova odgovornost je da obezbedi stručno mišljenje o procesu. Štaviše, članovi tehničke radne grupe moraju delovati kao kontaktna tačka institucija koje oni predstavljaju. Oni trebaju obezbedeti Sekretarijatu informacije neophodne za praćenje sprovođenja Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018. Sastanci tehničke radne grupe i srodni materijala će biti organizovani od strane Sekretarijata koji će predstaviti zaključke Radnoj grupi Vlade.

Radna grupa Tehnička predsedava predstavnik iz Ministarstva finansija. Ostali članovi su predstavnici :

- Ministarstva pravde;
- Ministarstva unutrašnjih poslova;
- Ministarstva trgovine i industrije;
- Ministarstva za rad i socijalna pitanja;
- Policije Kosova;
- Carina Kosova;
- Poreske uprave Kosova;
- Sudskog saveta Kosova;
- Centralne banke Kosova;
- Vrhovnog suda Kosova;
- Kosovske Agencije protiv korupcije;
- Finansijsko obaveštajne službe Kosova;
- Predstavnik Sekretarijata.

Tehnička radna grupa će održati sastanke kada to Radna grupa Vlade i/ili Sekretarijat smatraju za shodnim.

3.2.6. Nacionalni koordinator

Nacionalni koordinator će obezbediti administrativnu i operativnu podršku izradu, pregled, usvajanje, primenu i nadzor Nacionalne Strategije 2014-2018. On je član Sekretarijata. Odgovornosti Nacionalnog koordinatora u pogledu sprovođenja Nacionalne strategije 2014-2018 su utvrđene Akcionim planom 2014-2018.

3.2.7. Obavezne institucije javnog, privatnog i trećeg sektora

Primena Nacionalne strategije 2014-2018 zasniva se na partnerstvu između institucija javnog, privatnog i sektora i trećih Njihove odgovornosti su utvrđene u Planu delovanja.

8.3. 3.3. Izrada, pregled i usvajanje Nacionalne strategije i Plana delovanja

Odgovornosti za izradu, pregled i usvajanje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018 su kao u nastavku:

1. Ministarstva i institucije koje su članovi Radne grupe Vlade bi trebalo da procene njihovu strateško i operativno okruženje u vezi sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala. One bi trebalo da razmotre aktivnosti partnera javnog, privatnog i trećeg sektora pod njihovim nadzorom ili koje posluju u sferi njihovog ovlašćenja i da su relevantne u ovom kontekstu;
2. Ministarstva i institucije koje su zastupljene u Radnoj grupi Vlade treba da izveštavaju preko svojih predstavnika u Tehničkoj radnoj grupi o svojim nalazima koji se odnose na sprečavanje neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala u Sekretarijatu najmanje četiri (4) puta u toku kalendarske godine ili odmah, zavisno od strateških ili operativnih potreba;
3. Sekretarijat će analizirati informacije koje su obezbedile institucije članice Radne grupe Vlade. Rezultati će se uzeti u obzir prilikom izrade ili revizije Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018. Sekretarijat će pripremiti predloge u pismenoj formi;
4. Sekretarijat će Radnoj grupi Vlade u pismenoj formi predstaviti predloge koji se trebaju razmatrati prilikom izrade, pregleda ili prilagođavanja Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018;
5. Uz podršku Sekretarijata, Radna grupa Vlade će biti odgovorna za pripremu predloga za izradu, pregled ili prilagođavanje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018;
6. Radna grupa Vlade će predstaviti predloge koji se odnose na izradu, pregled, odnosno prilagođavanje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018 Vlade Republike Kosovo najmanje **dva (2)** puta u toku kalendarske godine ili odmah, zavisno od strateških ili operativnih potreba; i
7. Vlada Republike Kosovo će odlučiti o odobravanju Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja na osnovu predloga Radne grupe Vlade 2014-2018.

8.4. 3.4. Sprovođenje i nadgledanje Nacionalne strategije i Plana delovanja

Odgovornosti koje se odnose na sprovođenje i nadgledanje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018 su sledeće:

1. Obavezne javne institucije koje će biti odgovorne za sprovođenje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018 su opisane u Planu delovanja;
2. Nadzorne vlasti će biti obavezivajuće institucije u pogledu realizacije aktivnosti institucija privatnog sektora ili trećih koji su pod njihovim nadzorom;
3. Vlada Republike Kosova, relevantna ministarstva i javne institucije će osigurati da odgovornost za sprovođenje Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja 2014-2018 bude sastavni deo službenih dužnosti obavezivajućih državnih institucija. Dakle, ciljevi Strategije i akcije Plana delovanja će se integrisati u njihovim budžetima i radnim planovima;
4. Obavezivajuće institucije će izveštavati četiri (4) puta u toku kalendarske godine preko svojih predstavnika u Tehničkoj radnoj grupi o rezultatima sprovođenja Plana delovanja sekretarijata. Oni će priložiti šablon praćenja u Dodatku 2 svojih izveštaja. Sekretarijat će odlučiti tačan raspored izveštaja;
5. Sekretarijat će četiri (4) puta u toku kalendarske godine pripremiti izveštaj o rezultatima sprovođenja i praćenja procesa. On treba priložiti šablon praćenja u Dodatku 2 svog nacrtu izveštaja.
6. Sekretarijat treba da izveštava najmanje dva (2) puta u toku kalendarske godine o rezultatima sprovođenja i praćenja Radne grupe Vlade. On treba priložiti šablon praćenja u Dodatku 2 svog nacrtu izveštaja.
7. Radna grupa Vlade će izveštavati Vladi Republike Kosovo dva (2) puta u toku kalendarske godine o rezultatima praćenja procesa sprovođenja, koristeći izveštaj kojeg je sačinio Sekretarijat. Šablon praćenja se treba priložiti Dodatku 2 izveštaja.
8. Vlada Republike Kosovo će odlučiti o merama primene Nacionalne Strategije dhe Plana Delovanja na osnovu izveštavanja Radne grupe Vlade 2014-2018. Odluke Vlade Republike Kosovo o primeni i mogućim korektivnim merama će biti zapisane u vladinoj odluci i u šablonu praćenja u Dodatku 2;
9. Sekretarijat mora obavestiti obavezivajuće institucije o odluci Vlade Republike Kosovo u vezi sa eventualnom primenom korektivnih, slanjem odluke uz šablon praćenja u Dodatku 2;
10. Vlada Republike Kosovo će imati opštu odgovornost za primenu i praćenje Nacionalne Strategije i Plana delovanja 2014-2018